

Etik. lsl 4/2.2.1988 M

FK Arja Karivieri

HÄMEEN PÖN KIERKKALAN SIKOMÄEN

ALUEEN TARKASTUS 1987

Hämeenkyrön Kierikkalan Sikomäen tarkastus 1987

SISÄLLYSLUETTELO

	SIVU
Hämeenkyrön Kierikkalan Sikomäen alueen tarkastus	1
Heikkilän rauniot	1
Löytöjä Huupon alueelta	2
Kierikkalan historiaa	3
Kierikkalan Sikomäki	4
Sikomäen eteläinen kiviladelmä	5
Nikkilän lapinrauniot	6
LÄHDELUETTELO	7
Kuva 1: Peruskarttaote PK 2122 10, Mk. 1:10 000	8
Kuva 2. Hämeenkyrö, Kierikkala, Heikkilä. Rauniot 1 ja 2 pohjoisesta.	9
Kuva 3. Hämeenkyrö, Kierikkala, Nikkilä. 1-raunio lännestä.	9
Kuva 4. Hämeenkyrö, Kierikkala. Isojakokartta vuodelta 1764, kartassa kylätontti ja kotipeltoalue.	10
Kuva 5. Hämeenkyrö, Kierikkala. Isojakokartta vuosilta 1798- 1801.	11

s. 9 m valokopio valokunsta, ei mikrofilmatu

Hämeenkyrön Kierikkalan Sikomäen alueen tarkastus

Hämeenkyrö-seuran kutsumana tein 29. lokakuuta 1987 tarkastusmatkan Kierikkalan kylän Sikomäelle, jonka alueelta Eero Pylsy, Oiva Hakala ja Hanna Lepola olivat havainneet kiveyksiä, kivi-
raunioita ja muita muodostumia, joiden luonne haluttiin selvittää vuonna 1988 alueelle tulevaa luontopolkua varten.

Tarkastetut kohteet sijaitsevat Kierikkalassa tonteilla RN:o 2:39, RN:o 5:5, RN:o 2:14 ja RN:o 7:00. Oheisessa peruskarttaotteessa (kuva 1) näkyvät tontit RN:o 2:39 (Huuppo) ja RN:o 5:5 (Sikomäki) ovat Katariina ja Eero Pylsyn omistuksessa, tontti RN:o 2:14 (Nikkilä) Sikomäen keskellä on Helmi Nikkilän sekä tontti RN:o 7:00 (Heikkilä) on Risto Kilpijoen omistama. Heikkilän tontti (RN:o 7:00) on peruskartassa ollut aiemmin numerolla 5:10 ja muinaisjäännösluettelossa se on kulkenut erheellisesti Kierikkalan Huupon nimellä (Huurre 1969, kohde 25; Karivieri 1985, kohde 19).

Heikkilän rauniot

Edellä mainitulla Heikkilän tontilla (RN:o 7:00) pellon keskellä olevan matalan kalliotöyrään itäreunalla on kaksi maansekaista kivirauniota (kuva 2), joihin Matti Huurre teki koekuopat vuonna 1969 Hämeenkyrön inventoinnin yhteydessä. Eteläiseen raunioon (Ø 4 m) tehdystä koekuopasta löydettiin tuhkamaata, hiiltä, palanutta luuta, tiilen paloja ja eläimen hammas (KM 19316:1-3). Pohjoiseen raunioon tehdystä koekuopasta saatiin rautakuonaa ja palanutta savea (KM 19316:4-5). Kyseisten raunioiden itäpuolella kallion reuna-alueella on muutakin kiveystä, joka voi liittyä samaan kompleksiin.

Löytöjä Huupon alueelta

Vuonna 1986 Eero Pylsy löysi Huupon huvilan itäpuolelle rinteeseen salaojaa tehdessään 0,70-1 m syvyydeltä hiiltä, savitiivistettä, palamatonta luuta, eläimen hampaan ja 8x8x1,5 cm kokoisen yhdeltä sivultaan hiotulta vaikuttavan kiviesineen. Löydöt tulivat alueelta, jossa vuoden 1764 isojakokartan (MHA A 17 $\frac{10}{1}$) mukaan sijaitsi Pylsyn tilan pieni peltotontti (numerolla 1) Pylsyn ja Heikkilän talojen itäpuolella (kuva 4).

Nykyistä Huupon huvilaa vastapäätä tien länsipuolella on nykyisellä niittyalueella erotettavissa maan- ja kivensekainen laaja kumpare, minkä kohdalla Jutilasta saatujen tietojen mukaan sijaitsi aikoinaan Huupon navetta.

PK 2122 10 Koordinaatit: x = 6831 36 z = 90
y = 459 38

Huupon tontilla (RN:o 2:39) on kivinen kumpare 75 m:n korkeuskäyrän kohdalla mentäessä tietä pitkin alas rinnettä koilliseen.

PK 2122 10 Koordinaatit: x = 6831 50 z = 75
y = 459 47

Tämän kumpareen ympäriltä pellolta on löytynyt rautaesineiden kappaleita. Jutilasta saatujen tietojen mukaan kumpareella olisi sijainnut Huupon riihi, johon kiveys mahdollisesti liittyy. Kivikumpareen tarkempi luonne voidaan selvittää vain koekaivauksella. Ylempänä rinteessä huvilan alapuolella tienmutkan itäpuolella on toinen tutkimisen arvoisen alue maanpinnalle tuntuvan kiveyksen perusteella.

PK 2122 10 Koordinaatit: x = 6831 44 z = 80
y = 459 44

Kierikkalan historiaa

Huupon tilan vanhoihin löytöihin kuuluu Salomon Wilskmanin vuonna 1881 Kansallismuseoon toimittama rautainen keihäänkärki, jonka löytöpaikka oli 'Kierikkalan Hupa' (KM 2066:128). Kyseinen historialliselle ajalle ajoittuva keihäänkärki todistaa Kierikkalan kylän varhaisista vaiheista kuten myös kirjalliset lähteet todistavat Kierikkalan varhaisesta olemassaolosta (Papunen 1983, 137). Nikkilää lukuunottamatta Kierikkalan talojen nimet mainittiin jo 1500-luvun lähteissä (Papunen 1983, 137). Kierikkala oli vuonna 1540 vähintään yhden koulun suuruinen kylä. Yleisen käsityksen mukaan tällainen kylä oli olemassa koukkuverotuksen syntyä aikana eli noin 700 vuotta sitten joko yksinäistalona tai useampitaloisena kylänä. (Papunen 1983, 197) Varsin useissa kylissä taloluku oli jo keskiajalla vakiintunut siihen määrään, mikä niissä nytkin on tai on äskettäin ollut (Vilkuna 1938, 55). Seppo Suvannon mukaan Hämeenkyrön ja Ikaalisten varhaiset kylät lienevät syntyneet 1100- ja 1350-luvun välillä (Suvanto 1973, 211).

Pyly on yksi kaikkein vanhimpia asiakirjoissa mainittuja kyröläisiä talollissukuja. Niilo Pyly oli kyröläisten takuumiehenä ns. Davidin kapinan loppuselvittelyssä vuonna 1439 ja lautamiehenä 1442, mikä Seppo Suvannon mukaan osoittaa hänen kuuluneen pitäjän vakiintuneisiin johtaviin sukuihin (REA 476, FMU III 2441; Suvanto 1973, 208-209). 1500-luvulla Kierikkalan kylästä lähdettiin erämatkoille kauas pohjoiseen: Kierikkalan Ollila omisti vuonna 1552 erämaata Virtain Vaskivedellä saakka (Papunen 1983, 146, 170) ja Kierikkalan miehellä oli Kauhajärven seudulla Kauhajoella samana vuonna erämaankappale (Voionmaa 1935, 140). Yleisesti ottaen Hämeenkyrön äärialueilla olleet erämaat sijaitsivat tärkeissä vesireittien solmukohdissa (kuten Kauhajärvellä) mikä viittaa siihen, että ne ovat jo niiltä ajoilta, jolloin kyröläiset vielä harjoittivat todellista kaukotaivallusta Pohjanlahden rannalle (Suvanto 1973, 260). Kierikkalasta on lähdetty

myös asuttamaan Pohjois-Suomea: Hirmu-nimi esiintyy Kemijoen suun uudisasukkaiden joukossa (Kierikkalan Heikkilän isäntä vuonna 1546 oli Heikki Hirmu). (Papunen 1983, 127)

Nämä kaukaiset retket mahdollisesti Hämeenkaan ja Pohjankankaanluoma luonnon valtatie. Niiden länsipuolella virtaava Satakunnan Karvianjoki oli kulkuyhteydessä Kauhajoen ja Jalasjoen kanssa Pohjanmaan puolella. Näsijärven reitin puolella päästiin Virtain Vaskivedeltä Seinäjärven kautta Seinäjokeen ja Kyrönjokeen. (Voionmaa 1935, 32-33) Kyrönjoen yhteyttä Kyrösjärven ja sen laskuväylän alueeseen ylläpitivät venekululle ja taivalukselle sopivat vesitiet sekä helppokulkuinen Hämeen- ja Pohjankankaiden harjujakso (Voionmaa 1935, 139-140).

Kierikkalan Sikomäki

Sikomäki on Kallioistenselän länsirannalla sijaitseva sekametsää kasvava moreenimäki, jonka laki kohoaa n. 47 m järvenpinnan yläpuolelle. Mäen länsipuolella on Sikomäkeä n. 7,5 m korkeampi ja kaksi kertaa laajempi Päärynämäki. Sikomäen halkaisija on n. 300 metriä. Mäenrinne on jyrkin kaakkois- ja luoteisreunoilla. Mäen lounaispuolella Päärynämäen ja Sikomäen välissä on kostea notkelma, koillis- ja pohjoispuolella maanpinta laskee loivasti Kallioistenselkään. Eteläpuolella taas maa viettää jyrkästi Telihahteen Sikomäen alla olevan notkelman jälkeen.

Sikomäki on vanhastaan ollut Kierikkalan kylän yhteismaata (ks. isojakokartta 1798-1801, TMMA 9²; kuva 5) viljelykseen kelpaamattomana kivisenä mäkenä. Sikomäki on ollut, kuten sen nimikin todistaa, kylän yhteinen sikopiiri, jossa kotieläimiä laidunnettiin. Mäen länsi- ja pohjoislaidalla on ollut joitakin yksittäistorppia. Mäen yhteisaluefunktioista todistaa sen käyttö piirileikkejä ja helavalkean polttoa varten. Tähän toimintaan osallistui aikoinaan myös kirjailijamestari F. E. Sillanpää. Siko-

Nikkilän lapinrauniot

Nikkilän tontilla RN:o 2:14 aivan metsätien eteläpuolella Sikomäen koillisreunalla metsän keskellä on kaksi lapinrauniota, joista eteläinen 1-raunio sijaitsee pienestä peltotilkusta 24 m itään. Paremmin säilynyt 1-raunio on halkaisijaltaan n. 3,8 m ja sen korkeus on 0,8 m. Tämän lähes pyöreän (kuva 3) raunion päällä on paksu turve ja useita kantoja. 2-raunio sijaitsee edellisestä 13 m pohjoiseen. Sen luoteisreunalla on iso kivi. 2-raunion halkaisija on 4 m, korkeus 0,5 m.

PK 2122 10 Koordinaatit: x = 6831 36 z = 100
y = 459 24

Raunioiden ympäristön kasveista tärkeimpiä ovat: kuusi, pihlaja, saniainen, taikinamarja, metsämansikka ja ketunleipä.

Rakenteeltaan 2-raunio muistuttaa Urjaisten Raunanmäellä olevia raunioita, joista vuoden 1985 koekaivauksissa löydettiin hiiltä ja 5-rauniosta myös poltettua luuta. Tyyppi muistuttaa sisämaan keskisen rautakauden hautaraunioita, jotka ajoittuvat n. 1500 vuotta ajassa taaksepäin. Nikkilän raunioiden tarkka luonne voidaan ratkaista vain arkeologisella tutkimuksella.

Nikkilän raunioiden lähetyvillä on kaivantoja, joista osa on hiekanottoa varten tehtyjä kuoppia ja yksi mahdollinen naurishauta. E. A. Virtasen mukaan varsinaissuomalaisessa kylässä soranottoa käsitettiin kylän yhteiseksi ja se sijaitsi jokseenkin lähellä itse tonttipiiriä (Virtanen 1938, 80). Näin oli asia varmasti myös Ylä-Satakunnassa eli Sikomäkeä käytettiin yhteisenä soranottoa paikkana. Sikomäen itärinteellä on lisäksi useita kaivantoja, osa luultavasti säilytyskuoppia, ja ainakin yhden rakennuksen peruskiveys.

Tampereella 15. tammikuuta 1988


Arja Karivieri, FK

LÄHDELUETTELO

Arkistolähteet

- Huurre 1969 Matti Huurre, Hämeenkyrön inventointikertomus 1969. Museoviraston esihistorian toimiston arkisto.
- Karivieri 1985 Arja Karivieri, Hämeenkyrön inventointi ja koekai-
vaukset 1985. Turun yliopiston arkeologian oppi-
aineen arkisto.
- KM 19316:1-5 Kansallismuseo 19316:1-5
MHA A 17 $\frac{10}{1}$ Isojakokartta asiakirjoineen Hämeenkyrön Kierikkalan
kotipieltoalueesta, H. Widenius 1764. Maanmittaus-
hallituksen arkisto.
- SKS Suomen kirjallisuuden seuran kansanrunousarkisto,
Hämeenkyrö 5962 (1937).
- TMMA Isojakokartta ja asiakirjoja Kierikkalan ja Vanajan
kylän tiluksista (9²), G. A. Tuderus 1798-1801.
Turun maanmittausarkisto.

Painetut lähteet

- FMU Finlands medeltidsurkunder I-VIII. Samlade och i
tryck utgifna af Finlands Statsarkiv genom Reinh.
Hausen. Helsingfors 1910-1935.
- Papunen 1983 Pentti Papunen, Hämeenkyrön keskiaika ja 1500-luku.
Hämeenkyrön historia I.
- REA Registrum ecclesiae Aboensis eller Åbo domkyrkas
Svartbok. Med tillägg ur Skoklosters Codex Abo-
ensis. I tryck utg. av Finlands Statsarkiv genom
Reinh. Hausen. Helsingfors 1890, facsimilepainos
1952.
- Suvanto 1973 Seppo Suvanto, Satakunnan historia III, Keskiaika.
- Vilkuna 1938 Kustaa Vilkuna, Varsinais-Suomen kansanrakennukset.
Varsinais-Suomen historia II:1.
- Virtanen 1938 E. A. Virtanen, Varsinais-Suomen yhteiskunnallista
kansankulttuuria. Varsinais-Suomen historia II:2.
- Voionmaa 1935 Väinö Voionmaa, Etelä-Pohjanmaan suomalaisen asu-
tuksen alkuperästä. Historiallinen arkisto XLII:1.
Helsinki.

Kuva 1. Peruskarttaote: PK 2122 10 HÄMEENKYRÖ. Mittakaava 1:10 000. Tarkastettu alue merkitty vinoviivoituksella.

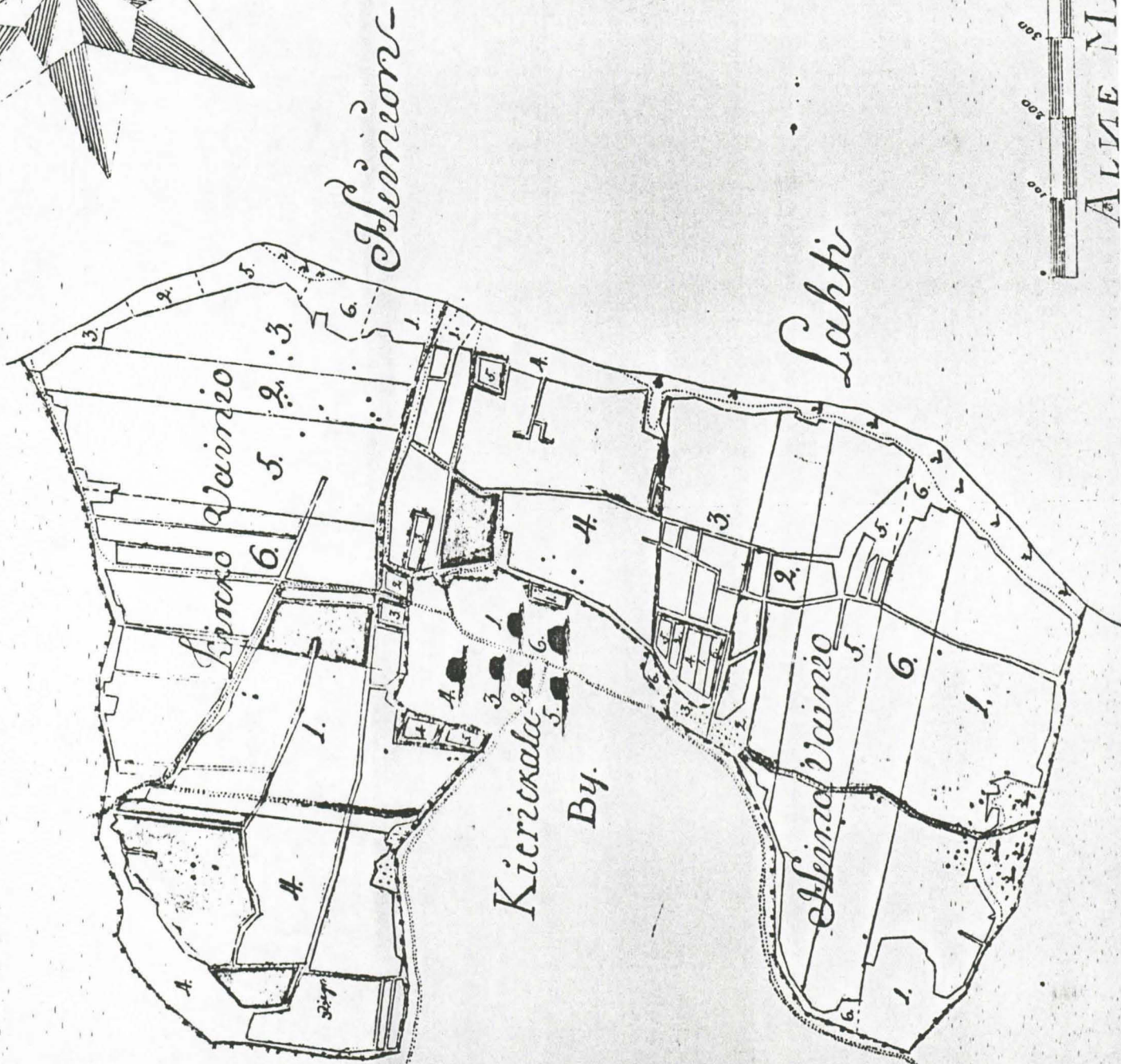
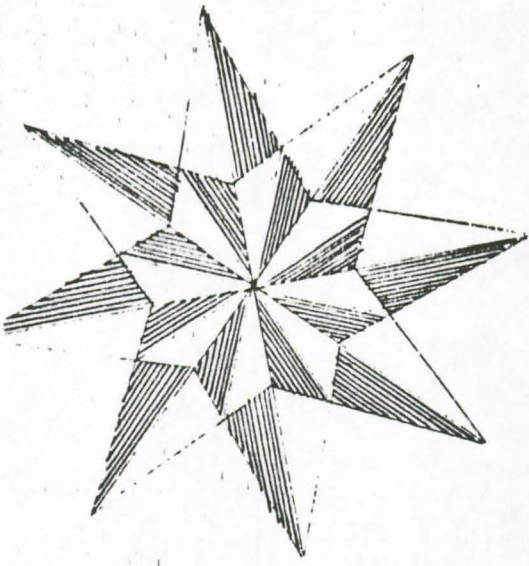




Kuva 2. Hämeenkyrö, Kierikkala, Heikkilä. Rauniot 1 ja 2 pohjoisesta. (Kuv. Arja Karivieri 1985, TYA 11071)



Kuva 3. Hämeenkyrö, Kierikkala, Nikkilä. 1-raunio lännestä. (Kuv. Oiva Hakala 1987)



Kuva 4. Hämeenkyrö, Kierikkala. Isojakokartta vuodelta 1754, kartassa kylätontti ja kotipieltoalue. (MHA A 17 $\frac{10}{1}$)

Kuva 5. Hämeenkyrö, Kierikkala. Isojakokartta vuosilta 1798-1801 (TMMA 9²). Kuvan keskellä erottuu Sikomäki (kylän yhteinen sikopiiri) kylätontin länsipuolella.

